

מלחמת עזה: בין גטואיזציה ומצור לנקמה ולביטחון קבע

שרה הלמן

עד 7 באוקטובר הייתה עזה מעין חור שחור בעיני מרבית הישראלים והישראליות. המצור על עזה והכליאה של שני מיליון אנשים שם כמו נעלמו מהתודעה של הציבוריות הישראלית. מתקפת החמאס חוללה מעבר מהיר מהכחשה קולקטיבית לשיח נקמה ולפרקטיקות צבאיות שקובעי מדיניות, אזרחים ואזרחיות והמשתתפים בקרבות הבינו אותם כנקמה.

במאמר קצר זה אסקור את האירועים שחוללו את תרבות ההכחשה הקולקטיבית מצד אחד, ואת ההופעה של שיח הנקמה והפרקטיקות השונות שמרכיבות אותו מהצד האחר. טענתי המרכזית היא כי המעבר מתרבות של הכחשה קולקטיבית למלחמה כנקמה התחולל בתנאים של מלחמה איסימטרית. אולם לא כל המלחמות האיסימטריות הן מלחמות כנקמה, כלומר מלחמות שמניעיהן הם תחושות של השפלה ופגיעה מוסרית, חוסר מידתיות וסמליות. אני טוענת שמטרתה של המלחמה הייתה לא רק "לנקום" באויב כדי להכאיב לו ואף ליהנות מגרימת כאב; תכליתה הייתה רחבה יותר: דחיקה ואף הכחדה של האוכלוסייה, שכן היא נתפסת כאיום תמידי על הביטחון. מלחמת 7 באוקטובר,

שהחלה כנקמה, הפכה למלחמה שחותרת לביטחון קבע. במרכז של ביטחון קבע כפרקטיקה ניצבת ההנחה שקבוצות שלמות של אזרחים נתפסות כאיום על הביטחון. עם זאת, יש הבדל בין חוסר המידתיות במלחמה כנקמה לבין כינון ביטחון קבע, שכן למלחמה כנקמה אין מטרות אסטרטגיות; תכליתה לזרוע הרס כדי לגרום כאב וסבל וליהנות מהתהליך.²

תרבות של הכחשה קולקטיבית היא מצב שבו אנשים מעודדים להתנהג כאילו אינם יודעים על ההווה. חברות שלמות מושתתות על צורות של אכזריות, אפליה או הדרה – שידועות לכול אך אינן זוכות להכרה גלויה.

אתחיל בתרבות ההכחשה הקולקטיבית. כדי לאפיין מהי תרבות של הכחשה קולקטיבית אני מאמצת את הגדרתו של סטנלי כהן (Stanley Cohen). כהן מגדיר תרבות של הכחשה קולקטיבית כמצב שבו אנשים מעודדים להתנהג כאילו אינם יודעים על ההווה. חברות שלמות מושתתות על צורות של אכזריות, אפליה או הדרה – שידועות לכול אך אינן זוכות להכרה גלויה. מקורן של הכחשות יכול להיות במדינה, אך הן רוכשות חיים משל עצמן.³ הגדרה זו מתייחסת לממד התרבותי-פוליטי של ההכחשה הקולקטיבית אך מתעלמת מהיסודות המבניים שתורמים לה. תרבות הכחשה קולקטיבית מושתתת על גטואיזציה ומצור. גטואיזציה, לפי וואקנט (Loïc Wacquant),⁴ היא שיוך טריטוריה מסוימת לקטגוריה חברתית וזיהויה עם הקטגוריה תוך הפיכתה לקטגוריה מנודה. דינמיקה כפולה מעצימה ומחדדת את גבול בין הקטגוריה המנודה לבין סביבתה. הגטו הוא אפוא מוסד חברתי-מרחבי המבוסס על אסימטריה, על סטיגמה ועל בידוד, והוא מכשיר של פיקוח וסגירות.

מנגנון נוסף הממריץ תרבות של הכחשה קולקטיבית הוא המצור. בדומה לגטו, המצור (siege) תוחם מחדש את המרחב וכולא את האוכלוסייה בשטח מוגבל. שלא כמו הגטו, במצור פועלים שני מנגנונים: בידוד וכליאה, סגר פיזי וסגר כלכלי. סגר פיזי כופה מגבלות על תנועות אנשים אל מעבר לתחום, וסגר כלכלי מגביל את תנועת ההון, הסחורות ושירותים לתחום זה.⁵

הגטואיזציה של עזה החלה עם הסכמי אוסלו והתעצמה במהלך האינתיפאדה השנייה. תוכנית ההתנתקות וניצחון החמאס בשנת 2007 הוסיפו את המצור. שני המנגנונים המרחביים האלה היו נדבך מרכזי בהתהוותה של תרבות ההכחשה הקולקטיבית וביצורה בישראל. אף שישראל שלטה בעזה מבחוך, שליטה זו נעלמה מתודעתו של הציבור הרחב בישראל. זה היה כיבוש בלי כובשים.⁶ הטבח של 7 באוקטובר – בדומה לאינתיפאדה הראשונה – נתפס אפוא כהפתעה, כאילו הופיעה המתקפה משום מקום.

מתקפת החמאס ב־7 באוקטובר קרעה באבחה אחת את תרבות ההכחשה הקולקטיבית וחוללה מעבר מהיר למלחמה כנקמה.

מה הם המאפיינים המשותפים למלחמה כנקמה למלחמה המבקשת ביטחון קבע?

חוסר מידתיות הוא מאפיין משותף למלחמה כנקמה ולמלחמה החותרת לביטחון קבע. השאיפה לביטחון קבע מביאה בהכרח לתפיסת האוכלוסייה האזרחית של האויב כבתי־מוות משום שבבסיסה עומדת ההנחה שהאוכלוסייה היא איום. זה מקורה של האמירה הרווחת בישראל, שאין חפים מפשע בעזה.

מאפיין משותף שני למלחמה כנקמה למלחמה שמניעה אותה לוגיקה של ביטחון קבע הוא הסמליות, הפגיעה בסמלי הזהות הלאומית. עצם הזיהוי של קבוצה כאיום על הביטחון כרוך בהגזעה של האיום. השילוב

בין הביטחוניזציה לבין הגזעה הוא שמביא לניסיון לפגוע ואף למחוק את סמלי הזהות הלאומית של היריב.⁷

מה היו הביטויים המרכזיים של שיח ופרקטיקות הנקמה במלחמת 7 באוקטובר? אחד הביטויים של מלחמה כנקמה הוא תחושה של פגיעה מוסרית והשפלה. תחושה זו באה לידי ביטוי בדברי ראש הממשלה, בנימין נתניהו, כמה שעות אחרי המתקפה: "נכה בהם עד חורמה, וננקום בעוצמה על היום השחור הזה שהם עוללו למדינת ישראל ולאזרחיה. כפי שאמר ביאליק 'נקמת ילד קטן עוד לא ברא השטן'.⁸ כנאום שנשא לפני חיילים בתחילת נובמבר 2023, בסמוך לכניסה הקרקעית לעזה, חזר נתניהו על דברי נקמה, אך הפעם הזכיר את ההתמודדות הנצחית של העם היהודי עם אויבים שכל שאיפתם היא להרע לו: "מאז ומעולם נאבקנו באויבים מרים, שקמו עלינו לכלותינו. [...]' זכור מה שעשה לך עמלק!"⁹

אחד הביטויים של מלחמה כנקמה הוא תחושה של פגיעה מוסרית והשפלה. תחושה זו באה לידי ביטוי בדברי ראש הממשלה, בנימין נתניהו, כמה שעות אחרי המתקפה: "נכה בהם עד חורמה, וננקום בעוצמה על היום השחור הזה שהם עוללו למדינת ישראל ולאזרחיה. כפי שאמר ביאליק 'נקמת ילד קטן עוד לא ברא השטן'."

נתניהו לא היה קול יחיד ורבים במערכת המדינית הצטרפו לקריאות אלה. חברי כנסת (בעיקר חברי קואליציה אך גם מהאופוזיציה) קראו לנקמה. נשיא המדינה, יצחק הרצוג, חתם על פגז בעת ביקור לוחמים בעוטף עזה.¹⁰ גם בערוצי הטלוויזיה נשמעו קריאות נקמה.

בעת החזרת גופותיהם של שירי, אריאל וכפיר ביבס לישראל, פרסם אחד מכתבי **ישראל היום** דברי שבח בדבר רעיון הנקמה. הוא ביטל את שיח האליטות בתקשורת שהציגו את הנקמה כפסולה ופרימיטיבית, וטען: "מול רוע ברברי רק נקמה מכאיבה כאן ועכשיו (וגם שוב ושוב ככל שיידרש בעתיד) היא הנתיב היחיד שלנו אל המנוחה והנחלה."¹¹

במאמר אחר שהתפרסם אף הוא באותו היום, כותב המאמר מהלל את פעולות הצבא במלחמה נגד החמאס, אך גורס כי מעשיהם עדיין לא מגיעים לכדי לנקמה. יתר על כן, הכותב מוקיע את הרמטכ"ל שלא קרא לנקום את נקמת האל: "כאשר אנחנו אומרים בכל פעם שנודע לנו על יהודי שנרצח את המילים: השם יקום דמו, אנחנו לא סתם ממלמלים אותן מהשפה ולחוץ. הערך של הנקמה הוא ערך חשוב מאד ביהדות [...] כלפיו גוי ששפך דם יהודי, כלפיו אין מחילה, ואין סליחה וכפרה. רק נקמה."¹²

הקריאות לנקמה הופיעו גם באוספי שירה שפרסמה מפקדת קצין חינוך ראשי בשיתוף כתב העת לשירה **משיב רוח**. עד כה פורסמו תשע אסופות שירה, שבחלקן מופיעה שירת נקמה. השיר "חכי לנו עזה" מאת בארי חיים שוורצגורן התפרסם בחוברת מס' 3, ונפתח בפסוק מפרק א' בספר עמוס: "וְשַׁלַּחְתִּי אֶשׁ בְּחוֹמַת עֵזָה וְאֶכְלָה אֶרְמֹנֶיהָ". בהמשך השיר נכתב: "עוד נבוא בשעריך עזה; חכי לנו; בערוב היום; [...] עוד נביא אש; בחומותיך עזה; עוד יספרו; כל מעלליך; כל ראש עוללים; אשר ניפצת על הסלע."¹³ דוגמה זו ממחישה שבשיח הנקמה יש הד למוטיבים מקראיים.

מוטיב הנקמה לא היה מוגבל לשיח הדתי אלא בלט גם בתרבות הפופולרית. השיר "חרבו דרבו" של צמד הראפרים נס וסטילה נעשה פופולרי עד מהרה. מילות השיר נעות בין ביטויי דה־הומניזציה, נקמה, והבטחה שיחידות צה"ל השונות ינקמו את הטבח של 7 באוקטובר:

חבורת עכברים פאקרים יוצאים מהמחילה; עושים אבו־עלי
 יטמבלים וואלה מילה לא תהיה מחילה; על מי ת'ה חושב שת'ה

בא לפה לצעוק פלסטין בחינם; טפיי יבני עמלק; [...] שמאל ימין, שמאל, איך כל המדינה במדים מהגליל עד אילת; לוחמים, לוחמות, דובדבן ומג"ב, קרקל ברדלס; הבאנו את כל הצבא עליכם ונשבע לא תהיה מחילה; טפיי יבני עמלק [...] כל היחידות בצה"ל באים [כך במקור. ש.ה.] לחרבו דרבו על הראש שלהם; עוד איקס לנשק, כי כל כלב ביג' יומו [...] כל מי שתכנן, כל מי שתמך, כל מי שביצע, כל מי שרצח.¹⁴

דיגיטליזציה של הנקמה

הנקמה לא הייתה מוגבלת לשיח הפופולרי או הדתי אלא קיבלה ביטוי גם במה שאני מכנה דיגיטליזציה של הנקמה. במלחמות בעבר הוסוותר הנקמה או היו ניסיונות לדחוק אותה לשולי העשייה המלחמתית. במלחמת 7 באוקטובר הנקמה הייתה גלויה.

חיילים הרבו לפרסם בעמודי פייסבוק, אינסטגרם וטלגרם תמונות וסרטונים שונים שבהם הם מתגאים במעשי הנקמה שלהם. לדוגמה, בחודש יולי 2024 פרסם חייל תמונה שלו עם הכיתוב: "לא נסלח ולא נשכח. לשטח את עזה."

חיילים הרבו לפרסם בעמודי פייסבוק, אינסטגרם וטלגרם תמונות וסרטונים שונים שבהם הם מתגאים במעשי הנקמה שלהם. לדוגמה, בחודש יולי 2024 פרסם חייל תמונה שלו עם הכיתוב: "לא נסלח ולא נשכח. לשטח את עזה."¹⁵ בחשבון הטלגרם של העיתונאי העזתי יונס טיראווי פורסמו תמונות השאובות מחשבונות פייסבוק של חיילים ישראלים, ובהם ייצוגים של הרס מבנים, רכוש, והתגאות בהפצצה וברהס של שכונות שלמות.¹⁶

בכנס שקיימו ארגוני ימין בכנסת, שנכחו בו חברי כנסת ושרי ממשלה, הוצג משחק לוח ובו מפה של עזה. המשתתפים הוזמנו לבוא ולבנות את בתיהם בעזה. על גבי המפה נכתבו שמות השכונות העבריות החדשות שעתידות לקום בעזה במקום השכונות העזתיות. לדוגמה, שכונת גיבורי עזה (לשעבר שג'אעיייה), גבעת הרוחות (לשעבר תל אליהווא), שכונות שערי עזה (לשעבר איתורכמאן) ושכונת צבר (לשעבר סברה).¹⁷

כתב **הארץ**, יניב קובוביץ, הודיע בחודש דצמבר 2023 כי מחלקת ההשפעה השייכת לאגף המבצעים בצה"ל הקימה ערוץ טלגרם ושמו "72 בתולות – ללא צנזורה", שמיועד לקהל הישראלי בערוץ. בערוץ (שבניתיים נמחק ובמקומו הוקם ערוץ פרטי) מוצגות תמונות עם כתוביות כגון: "שורפים את האימא שלהם. איזה סרטון השגנו, אתם לא מבינים. שומעים את הקרנץ של העצמות שלהם. מייד מעלים, תתכוננו." בתמונה של גופות של מחבלים נוספה כתובית זו: "מדבירים את הג'וקים... מדבירים את עכברושי חמאס."¹⁸

**הנקמה על אונס נשים במהלך הטבח והמשמעות
הלאומית המיוחסת לחילול גופן של נשים קיבלו
ביטוי נרחב. רבנים, חיילים ומשפיעני תקשורת הקנו
לגיטימציה לנקמה תוך התייחסות לפרשת וישלח שבה
מסופר על אונס דינה בידי שכם, בנו של חמור החיווי.**

הנקמה על אונס נשים במהלך הטבח והמשמעות הלאומית המיוחסת לחילול גופן של נשים קיבלו ביטוי נרחב. רבנים, חיילים ומשפיעני תקשורת הקנו לגיטימציה לנקמה תוך התייחסות לפרשת וישלח (ספר בראשית) שבה מסופר על אונס דינה בידי שכם, בנו של חמור החיווי. חנוך דאום פרסם פוסט בעמוד האינסטגרם שלו וכתרתו: "בינתיים

בבית חאנון: מסרים מפרשת השבוע". בפוסט מופיעה תמונה של חייל המצביע על הכיתוב "הכזונה יעשה את אחותנו."¹⁹

השפלת נשים פלסטיניות הייתה גם חלק מהדיגיטליזציה של הנקמה. בעיתונות הישראלית והבין-לאומית פורסמו תמונות של חיילים המציגים לראווה חלקי הלבשה תחתונה של נשים עזתיות, לובשים אותם ומחבקים בובות ערומות של נשים תוך תפיסת החלקים המוצנעים של גוף הבובה וחקי מין אוראלי.²⁰ כל אלה מתלכדים לפשעים מגדריים, והידוע שבהם (אך לא היחיד) הוא ההתעללות בשבוי בשדה תימן.

לוי²¹ טוען כי חדירת אלמנטים חרד"ליים לצבא תרם לתחייתו של שיח הנקמה במהלך מלחמת 7 באוקטובר. שיח הנקמה אומנם בלט בקרב מפקדים, יחידות וחיילים חרד"ליים, אולם הוא הלך והתרחב אל מעבר לחוגים אלו בצבא וכן בקרב הציבור הישראלי.

חייל מילואים שמסר עדות לארגון "שוברים שתיקה" התייחס למה שמתחולל דינמיקה של הלחימה. בדיעבד הוא מתחרט על מעשיו, אך עדותו מראה כיצד יוצרת אלימות בשדה הקרב דינמיקה של אלימות ודהומוניזציה.

יש אנשים טובים [ביחידה שלי], אנשים טובים באמת, [אבל] הם עושים כזה חרא, הם משתתפים ולוקחים חלק. חלק מהם גם רוצים [להשתתף]. אני לא יודע, ה־7.10 דפק אותנו, נדפקנו לגמרי. כל ה"אין חפים מפשע בעזה", כל השטח, להרוס, נעשה גם על ידי אנשים כמוך וכמוני. איכשהו זה ככה, כי אתה כבר שם ואתה עושה את זה אפילו אם אתה יודע שזה לא בסדר. אתה לא יכול פתאום להגיד: "אני לא יורה עליו".²²

חייל נוסף שמסר עדות ל"שוברים שתיקה" התייחס אף הוא לרגשי הנקמה שפשטו בקרב חיילי מילואים, כביטוי של עלבון וזעם על המתקפה של החמאס:

אחרי זה אתה אומר נקמה. זה לא נקמה מתוך זה (זעם), אתה צריך להיות עכשיו חזק ואתה צריך להחזיר לפה את התושבים. ואתה צריך להכניס להם (לפלסטינים) מכה עכשיו. [...] דבר כזה שהוא בל יעבור. גם אם אתה הבן אדם הכי שמאלן זה מה שעובר לך באותו יום בראש. אתה אומר צריך להיכנס ולזיין אותם, זה כאילו הווייב. ובאותו רגע אתה לא חושב מה יהיה עוד שנה ברצועה.²³

פרקטיקה נוספת של נקמה התבטאה בלגיטימציה שניתנה לביזה ולהשחתת רכוש.

ביזה בנקמה

אף על פי שביזה היא מעשה שכיח בכל מלחמה, במלחמת עזה הביזה הייתה ביטוי נוסף לנקמה.²⁴ לפי כתבה שפרסם יגיל לוי בעיתון **הארץ**, ההיקף, ההפגנה, וההתגאות בביזה הם תגמול על הביזה בקיבוצי הנגב המערבי וכן סימן להכנעה טוטלית של האויב.²⁵ נחום ברנע פרסם מאמר ב**ידיעות אחרונות** ובו מכתב של רופא מילואים בגדוד צנחנים. במכתב מתאר הרופא את מעשי הביזה שהיה עד להם, ואת היעדר התגובה של הצבא למעשים אלה. ואלה דבריו: "כוחות קטנים ופחות ממושמעים בזזו טלפונים, דייסונים (שואבי אבק, ש.ה), אופנועים ואופניים. פייר? התביישתי. בשלב מסוים הפסקתי להעיר כי נתפסתי כטרחן."²⁶

עדות של חייל ל"שוברים שתיקה" מתייחסת בהרחבה להשחתת רכוש:

כל הזמן מציירים להם על הקירות בבתים [בהם שהו כוחות צה"ל]. הדברים הראשונים שיציירו יהיה "צפון־דרום־מזרח־מערב", דברים מבצעים, [אבל] זה נגיד 5 אחוז מכל הגרפיטי שיש שם. הרוב זה: "אנחנו נפרק אתכם", "לא נשכח ולא נסלח" [...] נראה לי בעיקר הייתה אדישות מאוד מאוד גדולה כלפי הפלסטינים והעובדה שהם יצטרכו לחזור לבתים שלהם. אני חושב שהרבה אנשים האמינו שפשוט צריך לעשות יותר נזק. וזו הדרך שלהם לעשות את זה,

עשו הרבה נזק בעצמם כאילו מתוך השנאה שלנו בגלל מה שקרה.²⁷

דומיסייד

לצד ביזה והשחתת רכוש, הנקמה לבשה תבנית של דומיסייד.²⁸ הנדל ורם מציינים כי החומריות של בית המגורים מסמלת זיכרונות עבר, ביטחון בהווה וחלומות בעתיד. על כן, ההרס השיטתי של בתים וסביבות מגורים נועד לערער את הביטחון האונטולוגי של פרטים וקבוצות.²⁹

באחת העדויות של חייל מילואים ל"שוברים שתיקה", הוא השווה את ההרס שהצבא חולל בעזה להירושימה:

אני הלכתי לשם כי לא הבנתי עד כמה זה ממוסד בשתיקה. אף אחד לא מקבל הוראה להרוס את התשתיות-התשתיות נהרסות. אף אחד לא מקבל הוראה לא להשאיר בית אחד אבן על אבן - אין בתים. אף אחד לא מקבל הוראה לירות על אזרחים - 40 אלף אזרחים מתו כבר (במועד שבו נערך הראיון). זה לא נכון. הירושימה לא הייתה נכונה ואנחנו עושים בעזה הירושימה.³⁰

יונס טיראווי, עיתונאי עזתי, עקב במשך שנה אחרי פעילות גדוד 749 של הנדסה קרבית, תוך הסתמכות על סרטי וידיאו ופוסטים שחיילי מילואים של הגדוד (מפקדים וחיילים) העלו לאינסטגרם ולפייסבוק. הפוסטים מראים בין היתר את פיצוץ אוניברסיטת אלאזהרה, בתים בשכונת זיתון וכו'. לכל תמונה של פיצוץ מתלווה כיתוב, שתכליתו לבטא את הנקמה על הטבח של 7 באוקטובר, אך גם את היצר למחוק את העתיד של עזה. שנה לאחר כניסת גדוד 749 פרסמו חיילים בגדוד את המשפט: "תפקידנו הוא לשטח את עזה"; וכן משפטים כגון "אף אחד לא יעצור אותנו" ותמונה שבה נראים שרידים של בניינים תחת הכותרת "התחדשות עירונית".³¹

חיילים פוצצו מבנים והקדישו אותם למפקדים שנפלו בקרב. לדוגמה, חיילי כפיר פוצצו מבנה בבית חאנון לזכר סגן מפקד הפלוגה וחברים נוספים שנפלו בקרב.³² הרס מסיבי של מבנים היה למקור גאווה. אברהם זרביב, דיין בבתי הדין הרבניים בתל אביב ובאריאל העניק ראיונות לכלי תקשורת כגון ערוץ 14, כיכר השבת ועוד. בראיונות התגאה בפעילותו בתור מפעיל די-9, במיומנות שרכש, וכן בכמות המבנים שהרס במהלך שירות המילואים שלו בעזה. הרס מסיבי של מבנים זכה לכינוי "לזרבב" והביטוי "לזרבב את עזה" היה לקריאה לשטח את עזה. באחת הכתבות מופיע סרטון קצר שמראה הריסת בניין תוך קריאות של חייל שמסביר לצופים ש"הרב זרביב מזרבב בית בשידור חי מעזה. לא למצמץ, לא למצמץ. תראו איך הרב זרביב מזרבב פה את הבית [...] עד הניצחון, עם ישראל חי."³³

לוונהיים והיימן³⁴ טוענים שלנקמה במהלך מלחמה יש גם ממד סימלי שמתבטא בפגיעה ובהרס של מבנים המסמלים את הזהות הקולקטיבית של היריב – את עברו וגם את עתידו. דותן הלוי טוען שעד מלחמת 7 באוקטובר ישראל הבחינה בין מה שיש להרוס ומה שיש להשאיר על כנו. על כן, "מוסדות חברתיים ופוליטיים, מבני דת ואתרים היסטוריים נתפסו באופן מובהק כחיוניים לשם שמירה על מרקם חיים תקין וכמה שמאפשר את השליטה הצבאית באוכלוסייה."³⁵ לא כך החל ב-7 באוקטובר. בחודש דצמבר 2023 התפרסם באתר **שיחה מקומית** מאמר שסקר את ממדי ההרס של מבני מגורים ומבני ציבור בעזה. בין המבנים הציבוריים שנהרסו היו אוניברסיטאות,³⁶ בית המשפט העליון, הפרלמנט הפלסטיני ומסגדים.

בחודש דצמבר 2023 התפרסם באתר "שיחה מקומית" מאמר שסקר את ממדי ההרס של מבני מגורים ומבני ציבור בעזה. בין המבנים הציבוריים שנהרסו היו אוניברסיטאות, בית המשפט העליון, הפרלמנט הפלסטיני ומסגדים.

הדומיסייד כנקמה מתיישב עם המדיניות המוצהרת של ממשלת ישראל להשגת ביטחון קבע. הפצצות של חיל האוויר ובולדוזרים הרסו מבנים ושטחים חקלאיים ואזורי תעשייה. כל אלה מתלכדים במשפט שציטטו מירון רפפורט ואורן זיו מפי חייל ששירת בעזה: "להרוס כדי שלא יוכלו לחזור."³⁷

ההרס של מבנים בעלי משמעות סמלית, לצד הפיכת סביבות המגורים לעיי חורבות, הרס שטחים חקלאיים, הרעבה, ומעל 60 אלף הרוגים ששליש מהם ילדים, תוכניות לגרום להגירת האוכלוסייה הפלסטינית – כל אלה מטשטשים את הגבול בין מלחמה כנקמה לבין מלחמה השואפת לביטחון קבע.

דיון

מלחמת 7 באוקטובר החלה במתקפת חמאס על מערב הנגב – הרג 1,200 ישראלים, שריפת קיבוצים, טבח חסר אבחנה ביישובים ובפסטיבל נובה, פשעים מגדריים, התקפות על ערים, והשתלטות על צירי תנועה למשך יותר מיממה. מתקפה זו, שנדמתה כמופיעה "משום מקום", הכתה את החברה הישראלית בהלם והפכה, בלשונו של ג'פרי אלכסנדר (Jeffrey Alexander) לטראומה תרבותית.³⁸

המתקפה הנכיחה את מה שהישראלים הכחישו במשך שנים: את "החור השחור" שאליו הוגלתה עזה ותושביה, בעיקר מאז 2007. "עזה כחור שחור" הייתה הביטוי המזוקק ביותר של תרבות ההכחשה הקולקטיבית, המבוססת על כליאת תושבי הרצועה במרחב שמוזג עם זהותם.

מתקפת החמאס עוררה התקוממות מוסרית ותחושת השפלה. שלומי אלדר, שהביא במשך שנים את קולות עזה לציבור הישראלי, כתב בפתח ספרו **החמאס: מתנועה חברתית לפשעי מלחמה**: "ההפתעה הגדולה, האובדן, הפחד, העלבון, ההשפלה וחוסר האונים שלנו בשעות הראשונות לפלישת הטרור הגדולה שידעה ישראל – בלתי נתפסים."³⁹

תיאורו ממחיש את פריצת חומת ההכחשה ואת מערבולת הרגשות שתורגמה למלחמה כנקמה. העלבון וההתקוממות המוסרית התגלמו בשיח נקמה שמסגר את החמאס כהמשך לעמלק ולצוררי העם היהודי לדורותיהם, ונשען במידה רבה על אסמכתאות מקראיות שהקנו תוקף הן לקורבנות והן לנקמה.

היקף הקורבנות בעזה שכשליש מהם הם ילדים, ההרס העצום של תשתיות אזרחיות, ריכוז האוכלוסייה במרחב מצומצם, הרעבתה והקריאות לגירושה – כל אלה מתלכדים בלוגיקה של "ביטחון קבע". כך הופכת מלחמת 7 באוקטובר לא רק למלחמה כנקמה, אלא למהלך הממזג נקמה עם שאיפה לביטחון קבע. כדברי דירק מוזס (Dirk Moses): תמיד יימצא "עוד שריד" של אויב המאיים על הביטחון⁴¹ – אפילו "מחבל באינקובטור".⁴¹

הערות

- 1 Oded Löwenheim and Gadi Heimann, "Revenge in International Politics", *Security Studies* 17, 4 (2008): 685–724
- 2 A Dirk Moses, *The Problems of Genocide: Permanent Security and the Language of Transgression* (Cambridge University Press, 2021)
- 3 Stanley Cohen, *States of Denial: Knowing about Atrocities and Suffering* (Polity, 2001)
- 4 Loïc Wacquant, "A Janus-faced Institution of Ethnoracial Closure: A Sociological Specification of the Ghetto", in *The Ghetto: Contemporary Global Issues and Controversies*, eds. Ray Hutchinson and Bruce D. Hynes (Routledge, 2018)
- 5 Yves Winter, "The Siege of Gaza: Spatial Violence, Humanitarian Strategies, and the Biopolitics of Punishment", *Constellations: An International Journal of Critical & Democratic Theory*, 23, 2 (2015): 308–319
- 6 Michelle Pace and Haim Yacobi, "Settler Colonialism (Without Settlers) and Slow Violence in the Gaza Strip", *Partecipazione e conflitto* 14, 3 (2021): 1221–1237
- 7 Moses, *The Problems of Genocide*
- 8 עידן יוסף, "נתניהו: ננקום בחמאס על היום השחור הזה", **News1**, 7 באוקטובר 2023
- 9 אנה ברסקי, "נתניהו באיגרת לחיילים: 'זכור את עשה לך עמלק, נביס את הרוע'", **מעריב**, 3 בנובמבר 2023
- 10 בנצי רובין, "תיעוד: הרצוג נפגש עם חיילי המילואים וחתם על פגז", **סרוגים**, 25 בדצמבר 2023 **קישור**. חן אגרי "אני לפעמים חושב שמדינת ישראל צריכה להיות יותר דיקטטורית", **העין השביעית** 26 בספטמבר 2024 **קישור**; שוקי טאוסג, "פרשן חדשות 13 קורא לבצע פשעי מלחמה; תגובת הערוץ: 'פלורליזם של דעות'", **העין השביעית**, 19 בדצמבר 2023 **קישור**
- 11 אריאל בולשטיין, "נקמה זו לא מילה גסה", **ישראל היום**, 23 בפברואר 2025
- 12 ישראל זאב לוונטה, "עזה אולי נחרבה, אבל הנקמה בעתים בכלל לא התחילה", **JDN**, 20 בפברואר 2025

- 13 בארי חיים שוורצגורן, "חכי לנו עזה", בתוך: **הנני: אסופת שירים שלישית בעת מלחמת חרבות ברזל**, עריכה: אליעז כהן (מקח"ר וכתב העת לשירה "משיב הרוח", 2023) [קישור](#)
- 14 מערכת תרבות ובידור, "זה הזמן להחליף את העצב בכעס: הצעד של יוצרי "תיק קטן" בצל המלחמה", **רשת 13**, 14 בנובמבר 2023 [קישור](#)
- 15 Younis Tirawi (@ytirawi), "Warrant Officer Benny Ragi, from the 630 infantry battalion of the Gaza division who are operating in Gaza", X, July 8, 2024 [Link](#)
- 16 Israel Genocide Tracker (@TrackingIsraeliGenocide) [Link](#)
- 17 MEE staff, "War on Gaza: Israeli board game calls on players to 'Come Build Your House in Gaza!'", Middle East Eye, January 31, 2024 [Link](#)
- 18 יניב קובוביץ, "להדביר את הג'וקים, לה פמיליה גיבורים: זה"ל מפעיל לוחמה פסיכולוגית על אזרחי ישראל", **הארץ**, 12 בדצמבר 2023
- 19 חנוך דאום (@hanoch.daum), "בינתיים בבית חאנון: מסרים מפרשת השבוע", Instagram, 6 בדצמבר 2023 [קישור](#)
- 20 רויטרס, "לוחמים מצטלמים עם חזיות ותחתונים של עזתיות: התופעה שהגיעה לעיני כל העולם", *Ynet*, 28 במרץ 2024 [קישור](#)
- 21 יגיל לוי, "תחייתו של שיח הנקמה", **תלם**, 20 בדצמבר 2023 [קישור](#)
- 22 שוברים שתיקה, "אנחנו עושים בעזה הירושימה", עדות 743886, רס"ב, שריון, צפון עזה 2024 [קישור](#) (אוחזר ב־10 באפריל 2026)
- 23 שוברים שתיקה, "למה אני עושה את זה? עוד בית ועוד בית ועוד בית", עדות 795098, רס"ל, ח'אן יונס 2023 [קישור](#) (אוחזר ב־10 באפריל 2026)
- 24 ראו על ביזת חפצים במהלך מלחמת 1948: אדם רז, **ביזת הרכוש הערבי במלחמת העצמאות** (כרמל, 2020); על התהוות מערכת השיפוט הצבאית להתמודדות עם הביזה במהלך מלחמת 1948: ענת שטרן, **לוחמים במשפט: השיפוט הצבאי בישראל במלחמת העצמאות** (יד יצחק נבצבי, 2021); ביקורת על רז ושטרן והצעת זווית ראייה אינטגרטיבית הכוללת גם את נקודת המבט של הנבזים: ליאורה בילסקי וליאת קוזמא, "לקראת היסטוריה משולבת של ביזה", **משפט חברה ותרבות** 7 (2024)
- 25 יגיל לוי, "הביזה בעזה היא חלק מהנקמה", **הארץ**, 20 בפברואר 2024
- 26 נחום ברנע, "בין ביזה להשחתה", **ידיעות אחרונות**, 8 בפברואר 2024. ראו גם: אורן זיו, "כולם לוקחים, המפקדים יודעים: חיילים מעידים על הביזה בעזה", **שיחה מקומית**, 20 בפברואר 2024

- 27 שוברים שתיקה, "אם הייתי הם, הייתי מעדיף שכבר יהרסו לי את הבית מאשר לראות אותו במצב שאנחנו משאירים לו", עדות 700469, סמ"ר, חאן יונס 2024 [קישור](#) (אוחזר ב־10 באפריל 2026).
- 28 יניב קובוביץ, "חשיפת 'הארץ' * צה"ל מצית בתים ברצועת עזה, בהוראת הקצינים שמובילים את הלחימה", **הארץ**, 31 בינואר 2024
- 29 אריאל הנדל ומורי רם, "מה בא אחרי הקולוניאליזם ההתיישבותי? דה־קולוניזציה כשאלה עיונית ומעשית", **תיאוריה וביקורת** 60 (2024): 105–127
- 30 שוברים שתיקה, אנחנו עושים בעזה הירושימה
- 31 Younis Tirawi and Sami Vanderlip, "Our Job Is to Flatten Gaza. No One Will Stop Us", Drop Site, October 22, 2024 [Link](#)
- 32 אסף גולן, "סגירת מעגל בעזה: לוחמי גדוד "שמשון" השמידו את המנהרה בה נפלו חבריהם", **ישראל היום**, 15 בנובמבר 2025 [קישור](#)
- 33 אבי יעקב, "צפו בתיעוד | משטח מבנה טרור: הדין מתל אביב 'מזררב' את עזה", **אמס** 20 במאי 2025 [קישור](#)
- 34 Löwenheim and Heimann, Revenge
- 35 דותן הלוי, "האפשרות לכתוב ולחיות היסטוריה והמלחמה העזה", **הפורום לחשיבה אזורת**, 21 ביולי 2024
- 36 איבתיסאם מהדי, "השמדת ההשכלה: ישראל מעבירה לעזתים מסר שאין עתיד", **שיחה מקומית**, 31 ביולי 2024
- 37 מירון רפופורט ואורן זין, "להרוס כדי שלא יוכלו לחזור: חיילים מספרים איך שיטחו את עזה", **שיחה מקומית**, 15 במאי 2025
- 38 Jeffrey Alexander, "Toward a Theory of Cultural Trauma," in *Cultural Trauma and Collective Identity*, ed. Jeffrey Alexander et al. (University of California Press, 2004)
- 39 שלומי אלדר, **החמאס – מתנועה חברתית לפשעי מלחמה** (כתר, 2024)
- 40 Moses, The Problems of Genocide
- 41 אלון עידן, "מחבל באינקובטור. ככה אמרה אישה אחת בתוכנית טלוויזיה בישראל וכלום לא קרה", **הארץ**, 11 ביוני 2025